

NLP: створення парсера для аналізування українськомовних віршів

Доповідач: Швець Дмитро Віталійович, ШЗ-3

Керівник: Смиш Олег Русланович, ст. викладач, PhD

Мета та завдання курсової роботи

Мета курсової роботи: автоматизувати процес аналізування українськомовних віршів.

Завдання курсової роботи:

- дослідити наявні інструменти для оброблення українськомовного тексту;
- оцінити можливості аналізування українськомовних віршів великими мовними моделями;
- розробити парсер для визначення метра, рими, способів римування та художніх засобів;
- визначити точність парсера шляхом тестування на підготовленій збірці тестів;
- застосувати парсер для аналізування збірок віршів і візуалізувати отримані результати.

Об'єкт і предмет дослідження

Об'єкт дослідження — автоматизація оброблення текстів, написаних українською мовою.

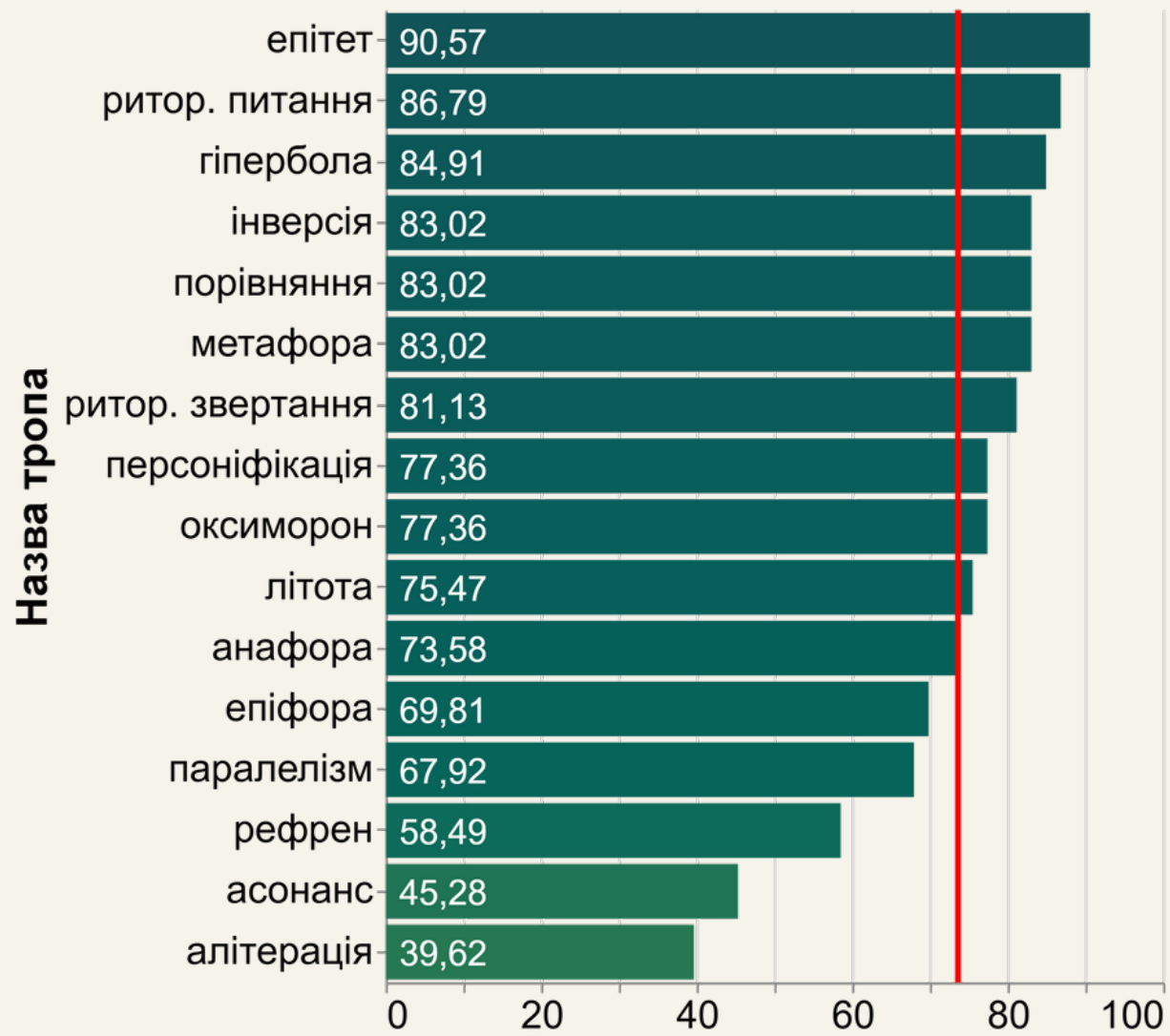
Предмет дослідження — використання методів обробки природної української мови в контексті різнобічного аналізування українськомовних віршів.

Наукова новизна

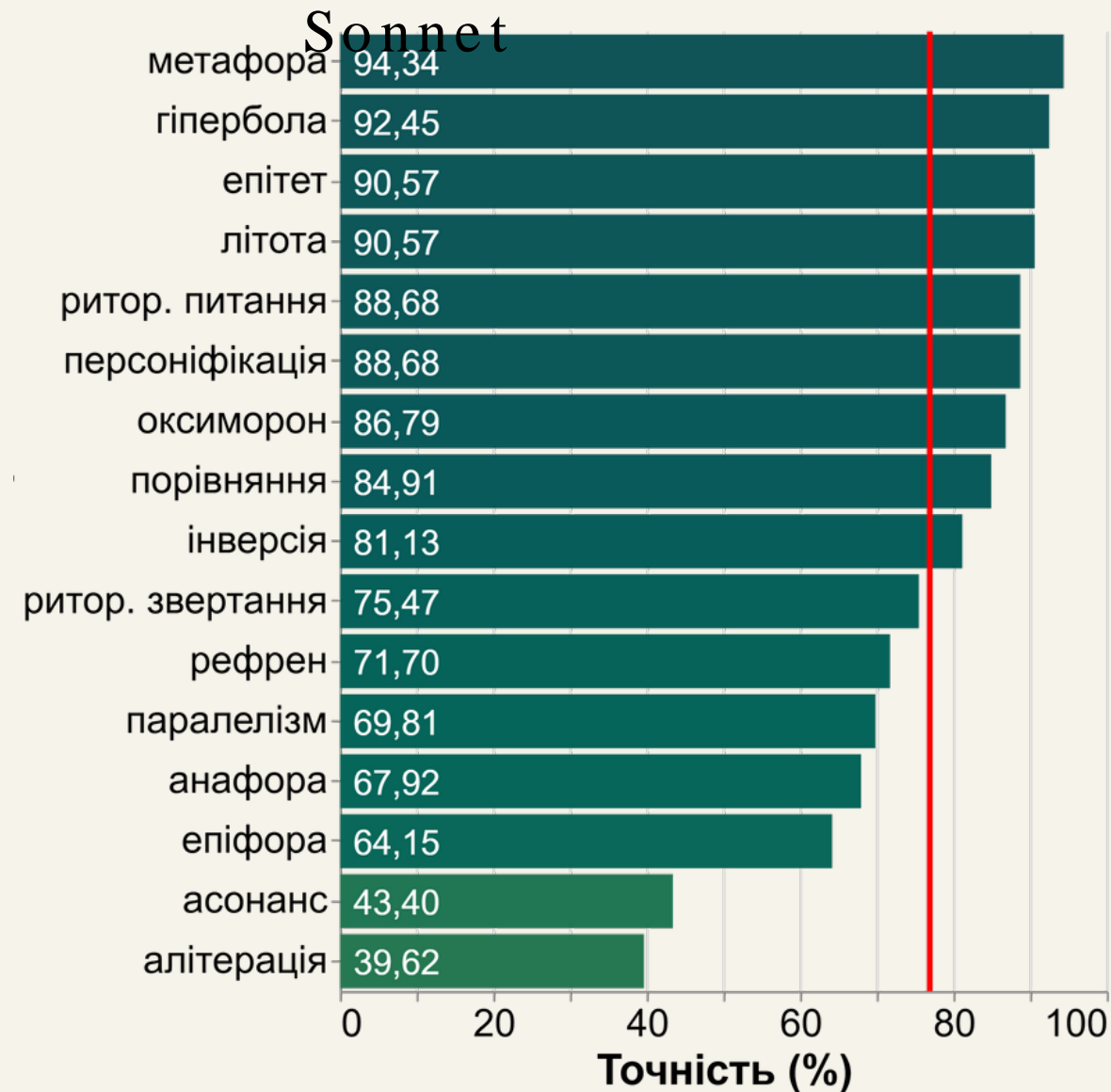
- Уперше створено **метод для комплексного аналізування віршового розміру, рими та способів римування в українськомовних віршах** засобами обробки природної мови, на основі побудови схем наголошування та фонетичного зіставлення рядків.
- Уперше запропоновано **метод трирівневого виявлення 16 художніх засобів (тропів) в українськомовних поетичних текстах**, що ґрунтується на обробці природної мови: поєднання підходів на основі правил і машинного навчання.

Великі мовні моделі (LLM)

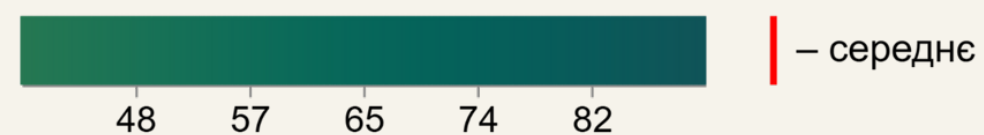
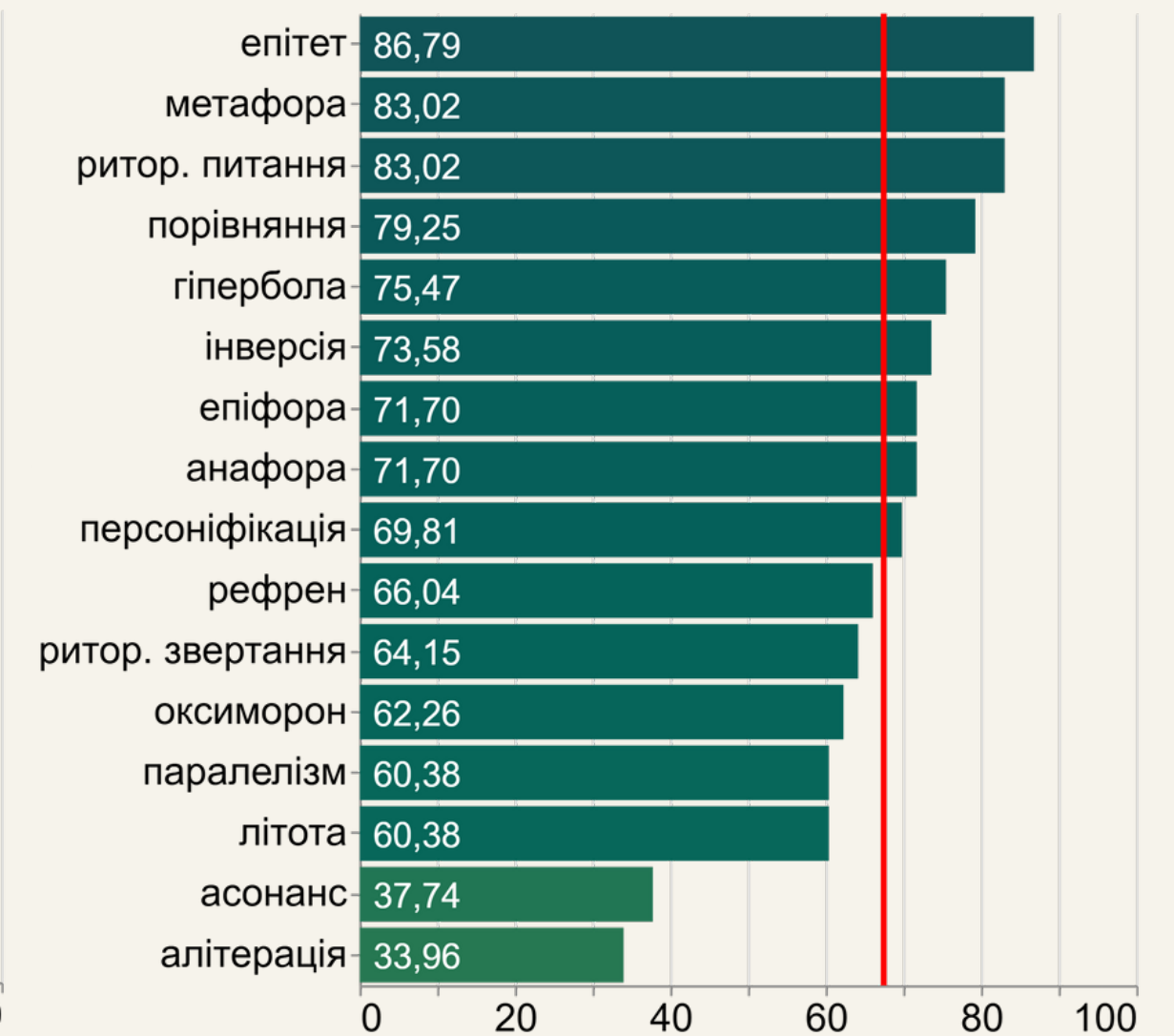
ChatGPT-4

Claude 3.5

Gemini 2.0 Flash

Мовні аналізатори

UDPipe, Stanza, spaCy — інструменти для токенізації, лематизації, розмічування частин мови та визначення морфосинтаксичних зв'язків у текстах.

№	слово	лема	ЧМ	морфологічні риси	голова	зв'язок
1	Вітаю	вітати	VERB	Aspect=Imp Mood=Ind Number=Sing Person=1 Tense=Pres VerbForm=Fin	0	root
2	!	!	PUNCT		1	punct
№	слово	лема	ЧМ	морфологічні риси	голова	зв'язок
1	Мене	я	PRON	Animacy=Anim Case=Acc Number=Sing Person=1 PronType=Prs	2	obj
2	звати	звати	VERB	Aspect=Imp VerbForm=Inf	0	root
3	Дмитро	Дмитро	PROPN	Animacy=Anim Case=Nom Gender=Masc NameType=Giv Number=Sing	2	nsubj
4	.	.	PUNCT		2	punct

Визначення метра (віршового розміру)

Віршовий розмір складається з **назви** стопи та її **кількості**: чотиристопний ямб, тристопний дактиль тощо.

«-» — наголошений склад, «U» — ненаголошений склад

Стопа	Схема	Наголошено
Хорей	- U	перший склад із двох
Ямб	U -	другий склад із двох
Дактиль	- U U	перший склад із трьох
Амфібрахій	U - U	другий склад із трьох
Анапест	U U -	третій склад із трьох

Визначення метра

$\xrightarrow{1}$ При́смеркові су́тінки опа́ли,
 со́нну зе́млю й ду́шу оплели́.
 Самоти́ згорьо́вані хорáли
 геть мені́ дорóгу́ замели́.
В. Стус

$\xrightarrow{2}$

$\xrightarrow{3}$

$[[\widehat{1}, 0, 0, 0, \widehat{1}, 0, 0, 0, \widehat{1}, 0],$
 $[1, 0, 1, 0, 1, 0, 0, 0, 1],$
 $[0, 0, 1, 0, 1, 0, 0, 0, 1, 0],$
 $[0, 0, 1, 0, 1, 1, 0, 0, 1]]$

$[(5, \text{"ch"}),$
 $(5, \text{"ch"}),$
 $(5, \text{"ch"}),$
 $(0, \text{None})]$

$\xrightarrow{4}$ Найчастіше:
 "ch" — (1, 0)

$\xrightarrow{5}$ [3] $[\widehat{0}, 0, \widehat{1}, 0, \widehat{1}, \widehat{1}, 0, 0, \widehat{1}]$

$\xrightarrow{6}$ $[\widehat{0}, 0, \widehat{1}, 0, \widehat{1}, 0, 0, 0, \widehat{1}]$

$\xrightarrow{7}$

$[(5, \text{"ch"}),$
 $(5, \text{"ch"}),$
 $(5, \text{"ch"}),$
 $(5, \text{"ch"})]$

Визначення рими

(a, b, c, d)

a – від’ємний індекс останнього наголошеного складу

b – голосний звук останнього наголошеного складу

c – решта голосних звуків після останнього наголошеного

d – усі голосні звуки рядка

$\xrightarrow{1}$ При́смеркові су́тінки опа́ли,
со́нну зе́млю й ду́шу оплели́.
Самоти́ згорьо́вані хора́ли
геть мені́ доро́гу замели́.

$\xrightarrow{2}$ [(-2, 'а', "и", "иеоіуіоаи"),
(-1, 'и', "", "оуеуууоеи"),
(-2, 'а', "и", "аоіооаіоаи"),
(-1, 'и', "", "ееіооуаеи")]

$\xrightarrow{3}$ [(0, 2),
(1, 3)]

Виявлення тропів (художніх засобів)

Рівень	Тропи	Підходи та засоби виявлення
Фонологічний	алітерація, анафора, асонанс, епіфора, рефрен, риторичне питання	rule-based approaches: кількісний аналіз, регулярні вирази
Морфосинтаксичний	епітет, інверсія, паралелізм, порівняння, риторичне звертання	rule-based approaches + machine learning approaches: мовні аналізатори UDPipe, Stanza, spaCy
Семантичний	гіпербола, літота, метафора, оксиморон, персоніфікація	rule-based approaches + machine learning approach: Claude LLM

Тропи

Метр і рима

Текст вірша:

Задивляюсь у твої зіниці
Голубі й тривожні, ніби рань,
Крешуть з них червоні блискавиці
Революцій, бунтів і повстань.

Оберіть тропи:

- Обрати всі
- інверсія
- епітет
- паралелізм
- порівняння
- риторичне звертання
- алітерація
- асонанс
- рефрен
- анафора
- епіфора
- риторичне питання
- метафора
- персоніфікація
- гіпербола
- літота
- оксиморон

Знайти тропи

Тропи:

інверсія епітет паралелізм

порівняння риторичне звертання

алітерація асонанс рефрен

анафора епіфора

риторичне питання метафора

персоніфікація гіпербола

літота оксиморон

Маршрути:

- «/tropes», метод POST — виявлення тропів;
- «/metre-rhyme», метод POST — визначення метра, рими та способу римування.

Тропи

Метр і рима

Текст вірша:

Реве, люте Візантія, A
Руками берег достає, B
Достали, зикнула, встає... B
І на списках в крові німіє. A

Знайдені види римування:

- кільцеве (сині)

Аналізувати риму та метр

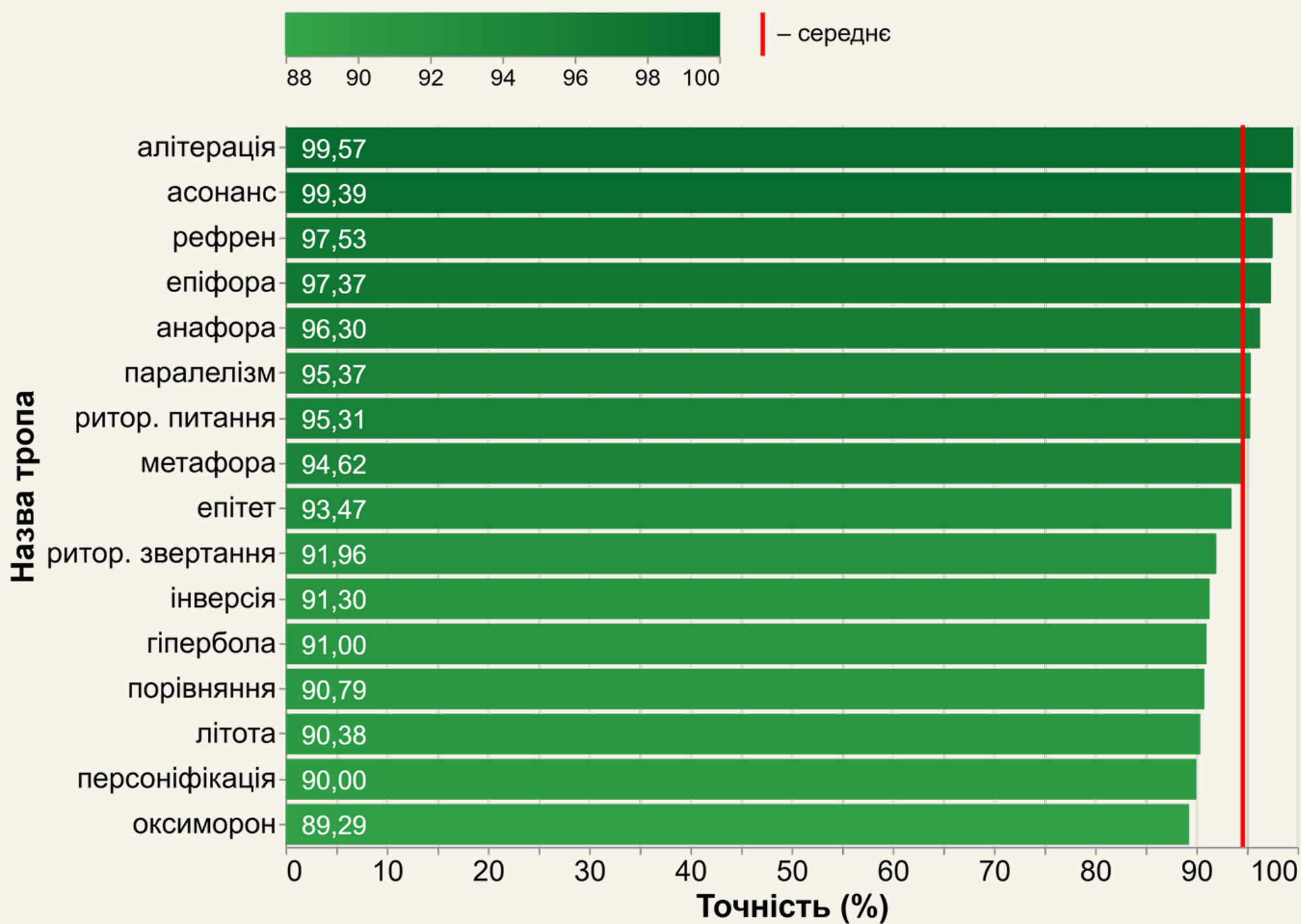
Схема та метри:

U -|U -|U U|U -|U 4-ст. ямб
U -|U -|U U|U - 4-ст. ямб
U -|U -|U U|U - 4-ст. ямб
U U|U -|U U|U -|U 4-ст. ямб

Основний віршовий розмір:

4-стопний ямб

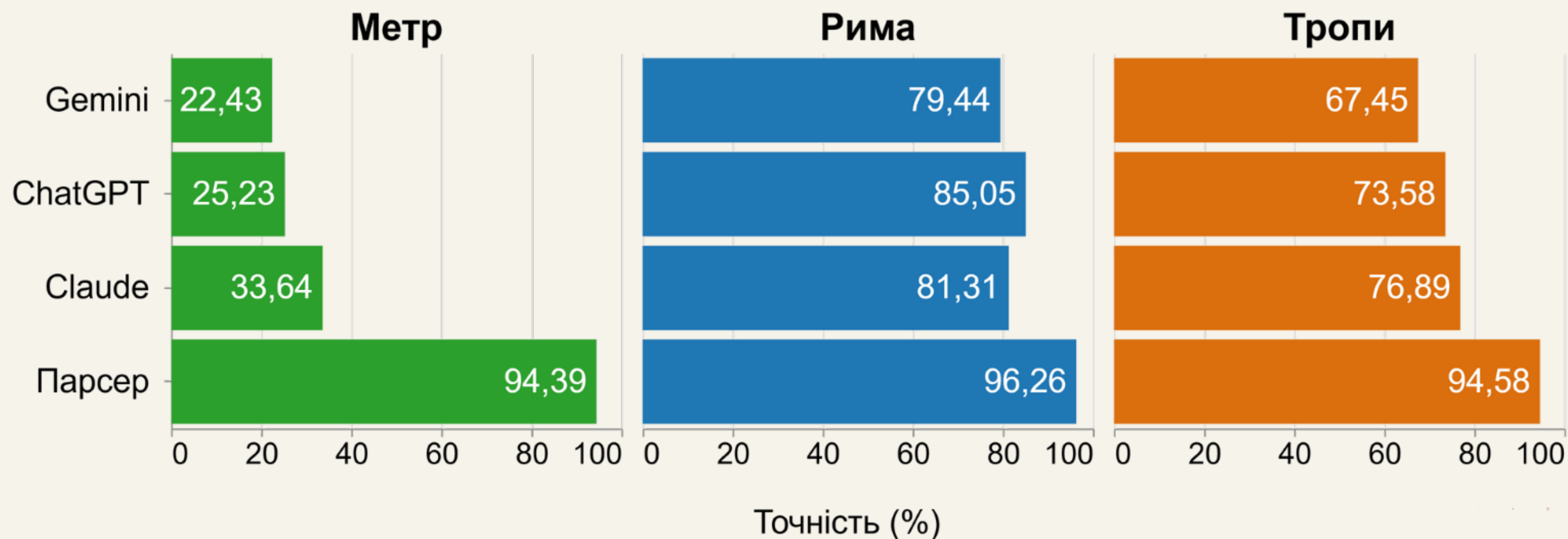
Оцінювання точності парсера

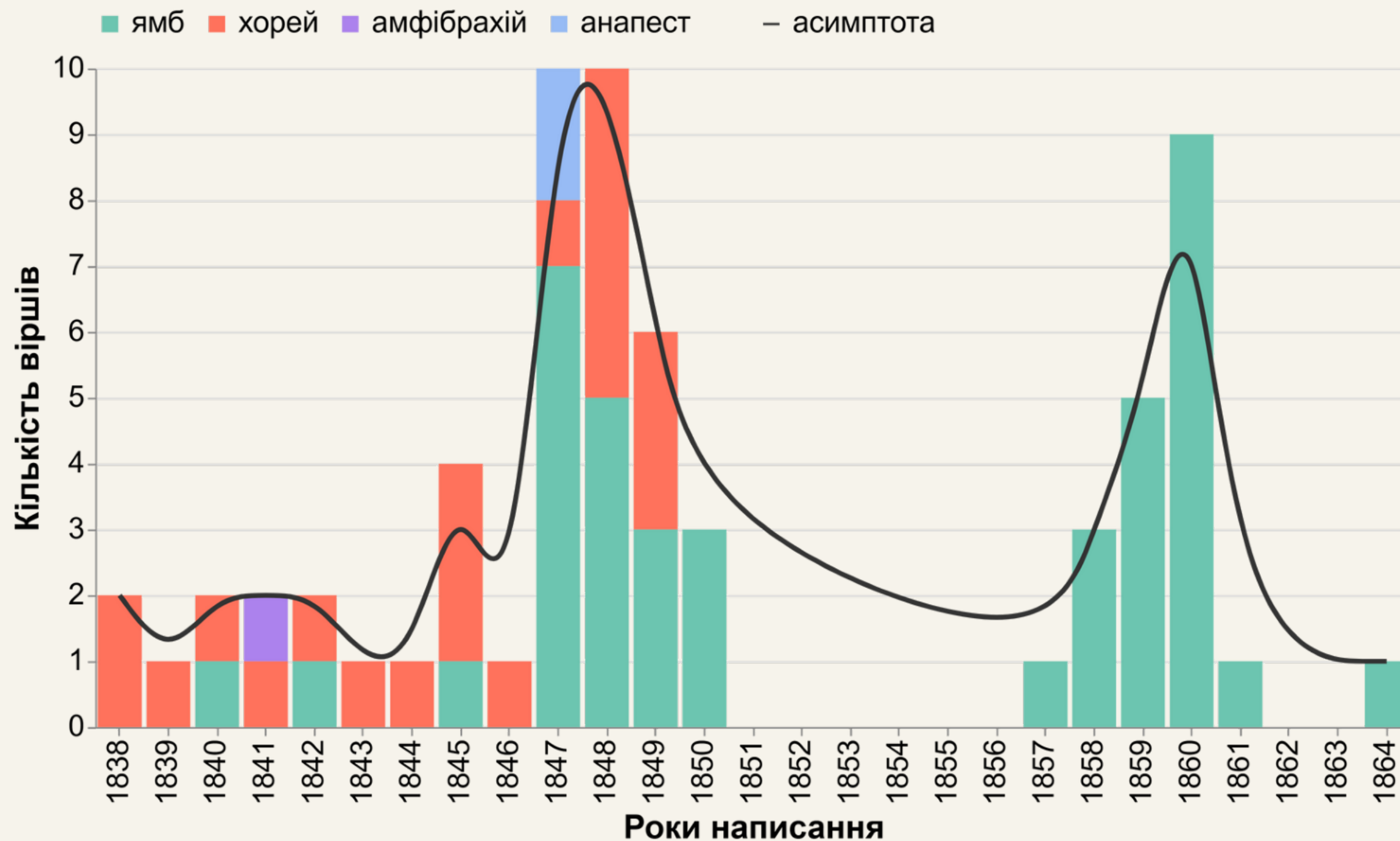
Середня точність виявлення тропів — **94,58 %**

Порівняння точності парсера з LLM

Парсер має точність визначення метра вірша на **67,26 %** краще за середнє значення для LLM, рими – на **14,33 %**, а тропів – на **21,94 %**.

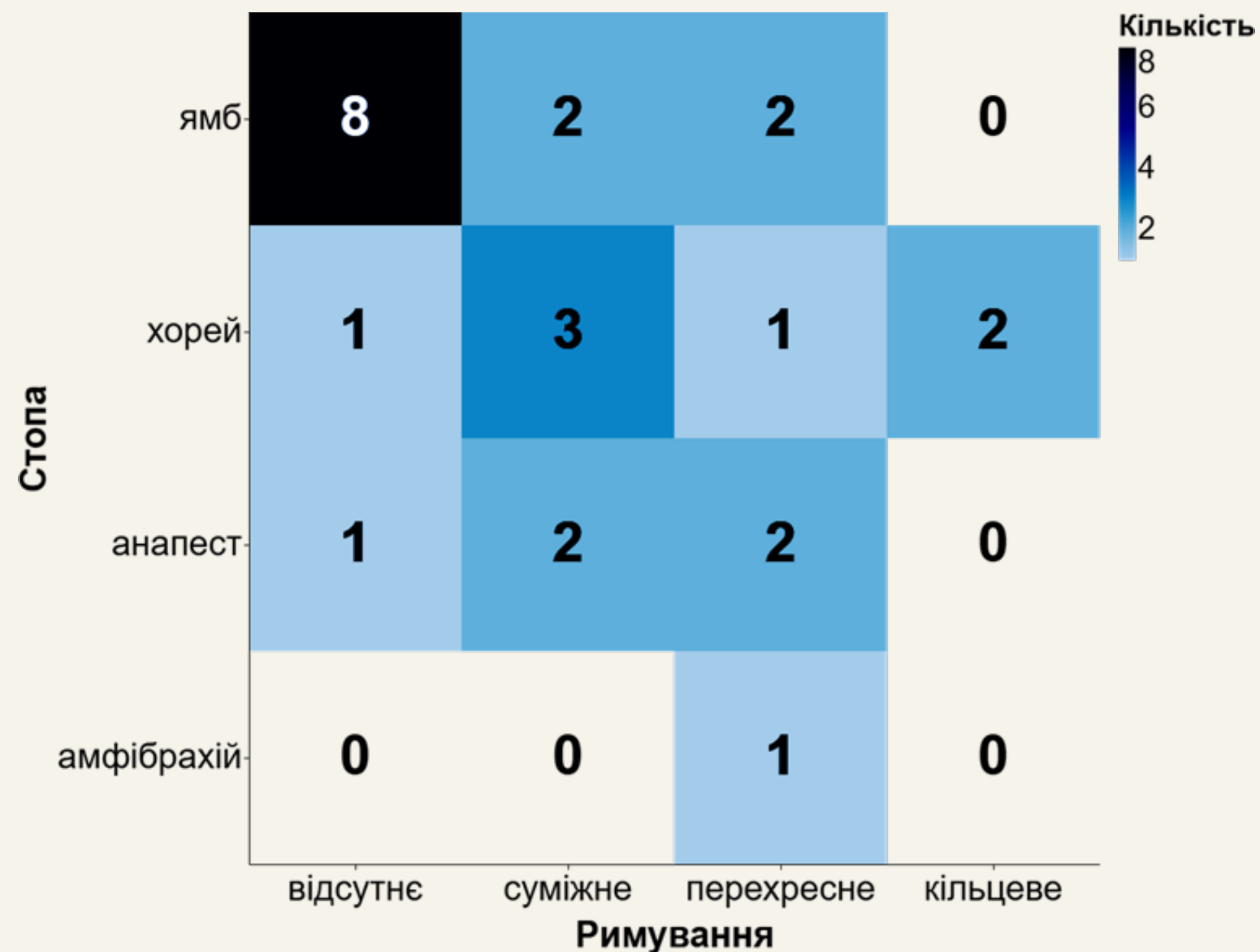

Прикладне застосування парсера (1)

Розподіл віршів зі збірки «Кобзар» за роками написання з урахуванням стоп

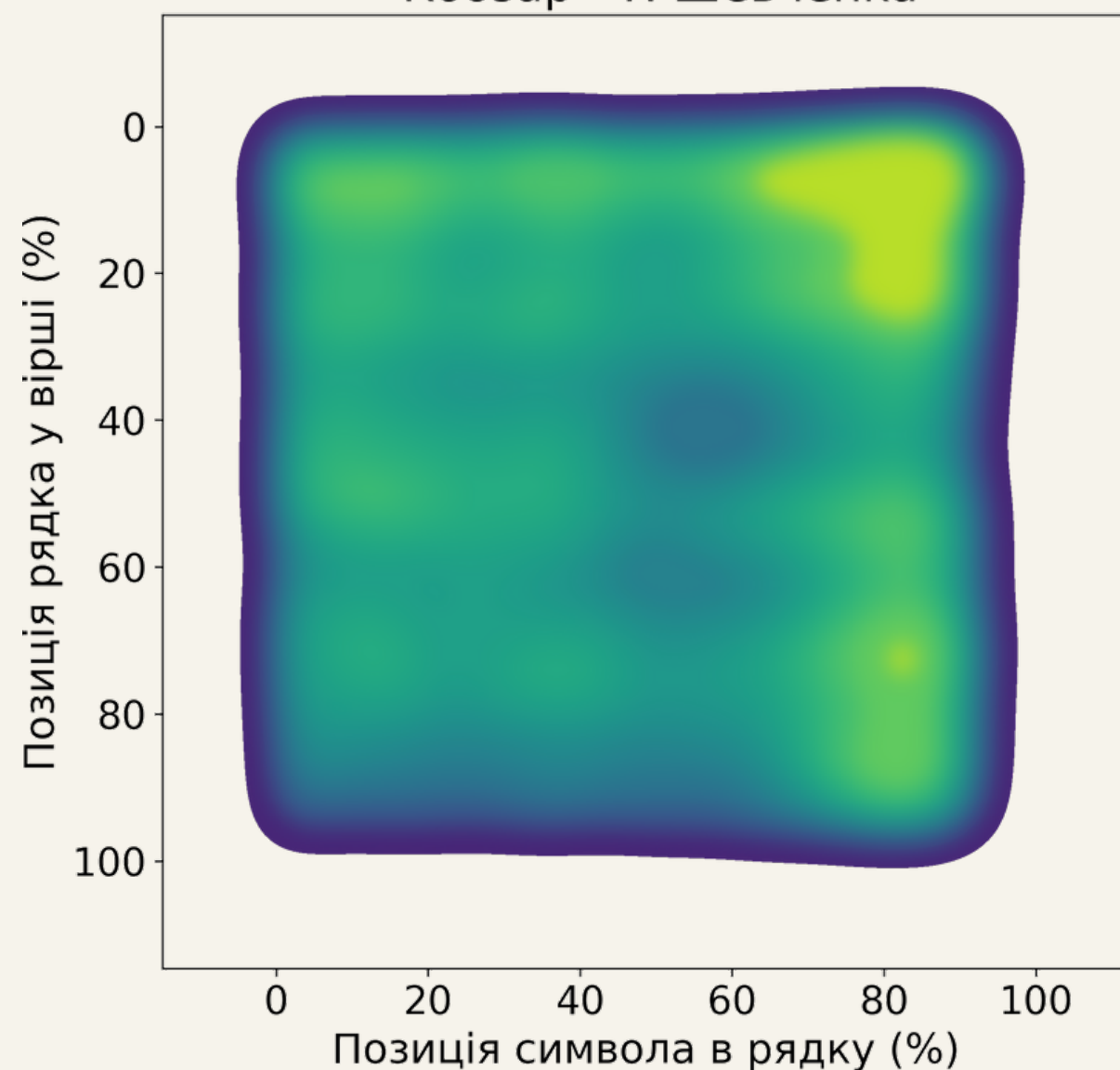
Прикладне застосування парсера (2)

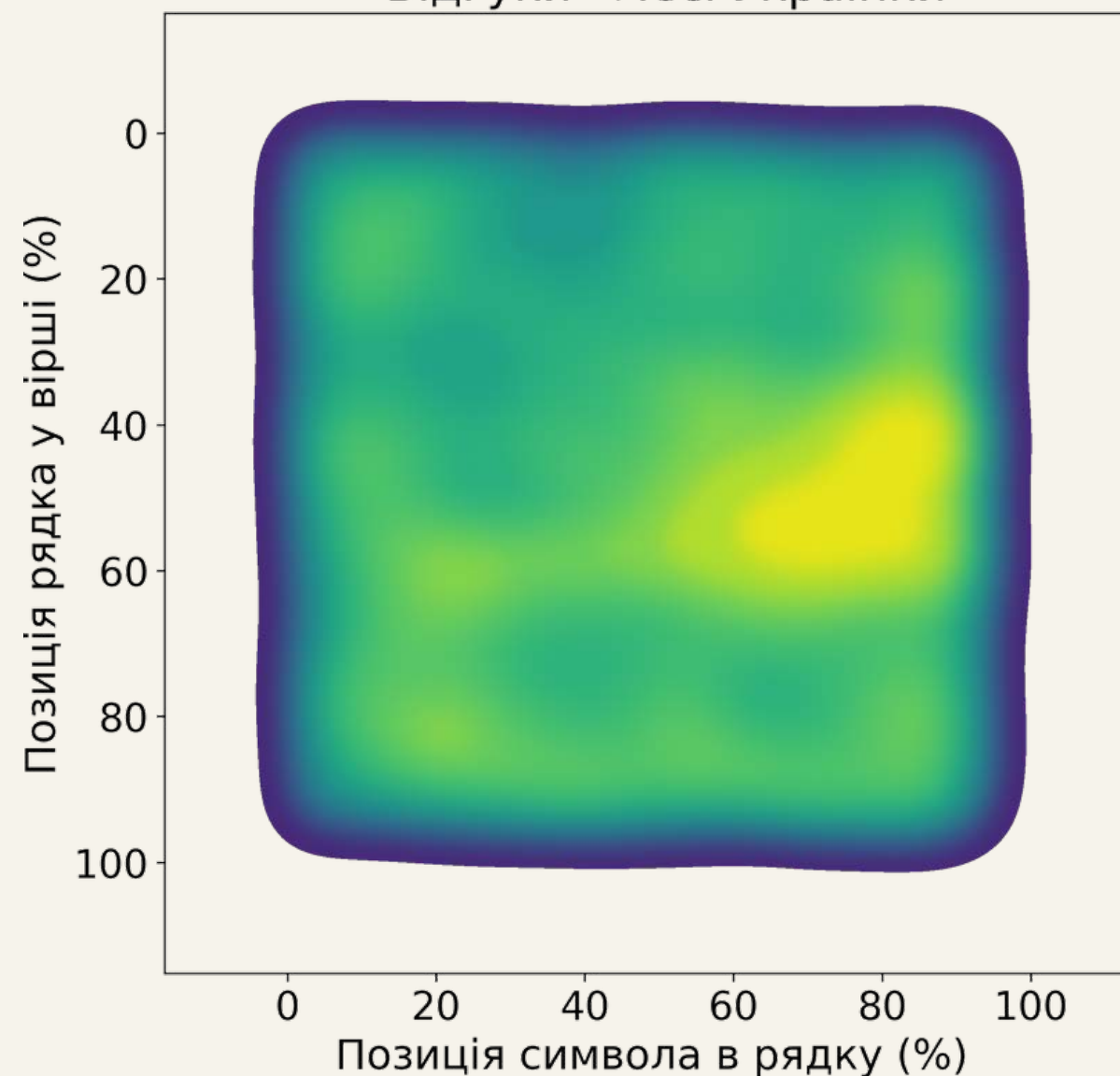
Згруповані за використаною стопою та способом римування вірші зі збірки «Відгуки»

Прикладне застосування парсера (3)

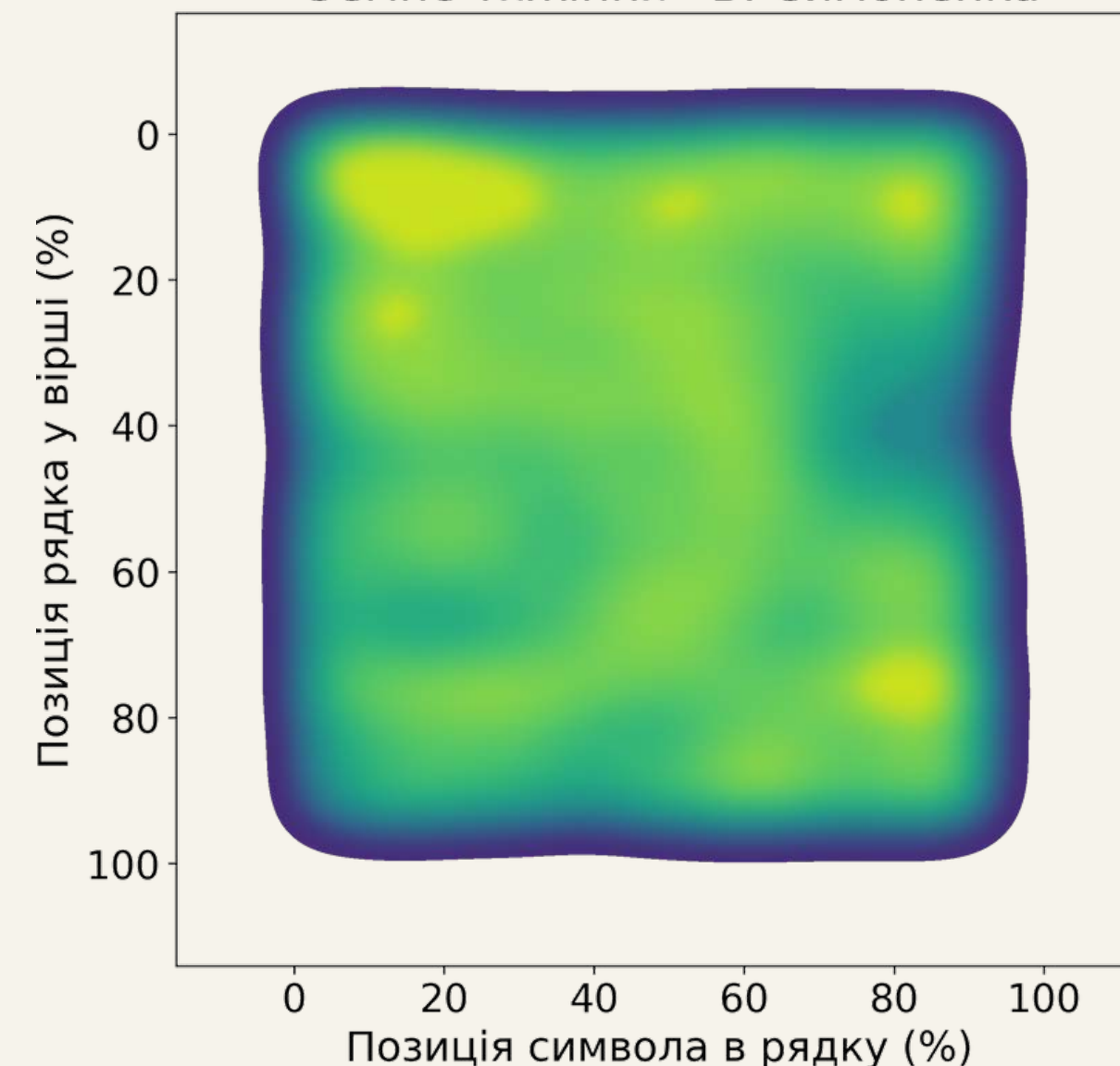
«Кобзар» Т. Шевченка

«Відгуки» Лесі Українки

«Земне тяжіння» В. Симоненка

КDE-графіки щільності розподілу тропів у збірках «Кобзар», «Відгуки», «Земне тяжіння»

Висновки

- Оглянуто наявні інструменти для оброблення українськомовного тексту.
- Оцінено можливості аналізування українськомовних віршів **великими мовними моделями**.
- **Розроблено парсер** для визначення метра, рими, способів римування та художніх засобів.
- **Визначено точність парсера** шляхом тестування на підготовленій збірці тестів.
- **Застосовано парсер** для аналізування трьох збірок віршів.

The background features a light beige gradient. On the left side, there are three vertical bars: a wide light pink bar, a narrower teal bar, and a thin light beige bar. In the top right and bottom right corners, there is a pattern of small, light pink dots arranged in a grid that fades out towards the center.

**Дякую за
увагу!**